

İSTANBUL SEBİLLERİNDE GÖRÜLEN TAHRİBATLAR VE KORUMA ÖNERİLERİ

NurURFALIOĞLU*

İstanbul, konumu, sahip olduğu tarihi ve doğal zenginlikleri ile tarih boyunca önemli yerleşim merkezlerinden biri olmuş, burada yaşayan uygarlıkların kendine özgü kültür ve mimarlık ürünlerini taşımış ve taşımaya devam etmektedir. En parlak dönemini Osmanlı İmparatorluğu zamanında yaşayan İstanbul'da Osmanlı kültürünün izlerini taşıyan önemli yapılar arasında sebiller de yer almaktadır.

Geçmişte mahalleliyi toplayan, sosyal birliği sağlayan, mahalleleri, sokakları süsleyen sebil ve çeşmeler, bugün bu fonksiyonlarından uzak, yavaş yavaş kaybolan birer abide olarak yaşama savaşı vermektedirler.

İstanbul'da bugün ayakta kalan 67 (Altmışyedi) sebil tespit edilmiştir. 67 sebilin çoğu kötü kullanım ve ilgisizlikten harap durumdadır. Sebillerden 20'si boş dururken, 8'i büfe, 5'i türbe, 3'ü konut,, 3'ü görevli odası, 2'si çayhane, 2'si su satış yeri 2'si abdest alma yeri, diğerleri de kuruyemişçiden revire, ölü yıkama yerinden kurs odasına kadar çeşitli fonksiyonlarda kullanılmaktadır. (Resim. 1. III. Ahmet Sebilli Çeşmesi.) Bugün sebil fonksiyonunu devam ettiren 2 sebil bulunmaktadır. Üsküdar Hüdai Sebili ve Gazanfer Ağa Sebili.

İstanbul Sebillerinde görülen bozulmaların nedenlerini şöyle gruplandırabiliriz:

1. Atmosferik olayların neden olduğu bozulmalar,
2. Fiziksel olayların yani güneşin ve yağmurun neden olduğu bozulmalar,
3. Canlıların neden olduğu bozulmalar,
4. Malzeme seçimi, işlenmesi ve yapım sırasındaki hatalardan doğan bozulmalar.

* Yıldız Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Tarihi Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi.

1. Atmosferik bozulmaları şöyle açıklayabiliriz:

Yoğun yerleşmelerde egzozlardan, fabrika ve konut bacalarından çıkan kükürt, karbon, klor-ve azot bileşikleri ile kurum, kömür tozu ve tozlar atmosferi kirletir. Bu kirlilikler nemli ortamda sülfirik asidi, klorür asidi (tuz ruhu) ve nitrik asidi (kezzap) meydana getirerek taşları aşındırır ve bozulmalarına neden olurlar. Kurum tabakası taşların gözeneklerine yerleşip yüzeyi siyahlaştırarak renk değişimi meydana getirir. (Resim. 2. Nuruosmaniye sebili, Resim. 3. Halil Paşa Sebili.)

Rüzgarın getirdiği toz ve kum taneleri taşlara çarparak yüzeyde aşınmalara neden olur. Ayrıca rüzgarla gelen bitki tohumları taşların yüzeyinde gelişerek bozulmalara neden olur.

2. Bozulmaya neden olan fiziksel olayları şöyle açıklayabiliriz:

Güneş zamanla taşların renk değiştirmesine neden olur. İstanbul sebillerinde en çok kullanılan malzeme olan mermerde güneş koyu lekeler oluşturur.

Yağmur ile çözünen tuzlar taşın gözeneklerinden girerek, buharlaşır ve tuzu oluştururlar. Bunun sonucunda zorlamalar ile taşta patlamalar ve bozulmalar görülür. Örneğin, mermerin cilası bozulabilir.

Gece ile gündüz ve mevsimler arasındaki sıcaklık değişimi, özellikle farklı minerallerden oluşan yapı taşlarında, farklı genleşme ve büzülme doğurur. Bunun sonucu en çok tahribata uğrayan taş mermerdir. Sonuçta taşın dağılmasına neden olur. Don olayı da taşın çatlamasına neden olur.

3. Canlıların neden olduğu bozulmaları bitki, hayvan ve insan tahrip-leri olarak gruplayabiliriz.

Bence sebillerde ve diğer tarihi yapılarda bozulmalara neden olan en önemli etkidir.

Taşın üzerinde yaşayan sulfat ve nitrat üreten bakteriler önemli ölçüde taşın bozulmasına neden olurlar. Yosunlar pürüzlü ve nemli ortamda gelişerek, taşın nemini alır, kök salar ve taş yüzeyinde kir ve lekeler oluştururlar.

Hayvanların zararları arasında ise güvercin pisliklerinin mimari detayları örtmesini, metal çatı örtülerini delmesini sayabiliriz.

İnsan tahrip-lerinin başında yanlış, bilgisiz ve yetersiz yapılan uygulamalar ile restorasyonlar geliyor. Restorasyonda yanlış seçilmiş bir taş kısa zamanda orijinalinden kötü duruma gelirken, yapıyı korumak amacıyla sürülen bir malzeme ise orijinal malzemenin bozulmasına neden olabilmektedir.

İnsanların günlük hayatta bilinçsizce yaptıkları hatalar ve zararlar nelerdir? Sebül cephelerine asılan panolar, yapıştırılan afişler (Resim.4. Hamidiye Sebili), boya ile yazılan ilan ve isimler cephe malzemelerine hem zarar veriyor hem de sebillerin görüntüsünü bozuyor. Ayrıca iyi niyetli bazı insanların kimyasal maddelerle bilinçsizce yaptıkları cephe temizlemeleri, temiz görünmeleri için. mermeri boyamaları da istemeden yarar yerine zarar getiriyor.

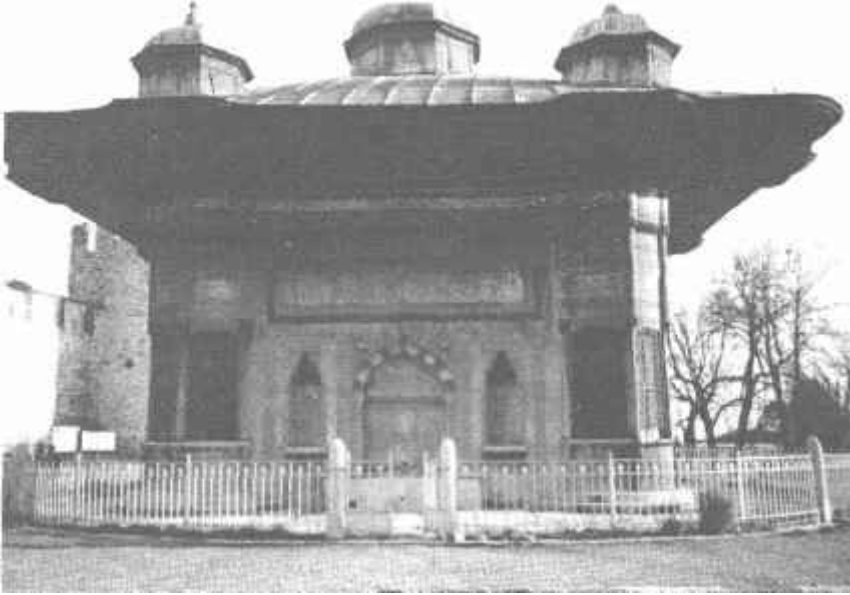
Ayrıca cadde ve sokaklarda her asfalt yapımında sebiller biraz daha yer altında kalmaktadırlar (Resim: 5. Cevri Kalfa Sebili.).

4. Malzeme seçimi, işlenmesi ve yapımı sırasındaki hatalardan doğan bozulmalar ise şöyle açıklanabilir: Taş ocaktan patlatma yöntemi ile çıkarıldığında taşta kılcal çatlaklar oluşur. Taş yapılarda kullanılan demir kenetlere önlem alınmazsa korozyon sonucu kenet atıkları yani taşta patlamalar ve parçalanmalar olur. (Resim. 6. Bayrampaşa Sebili.)

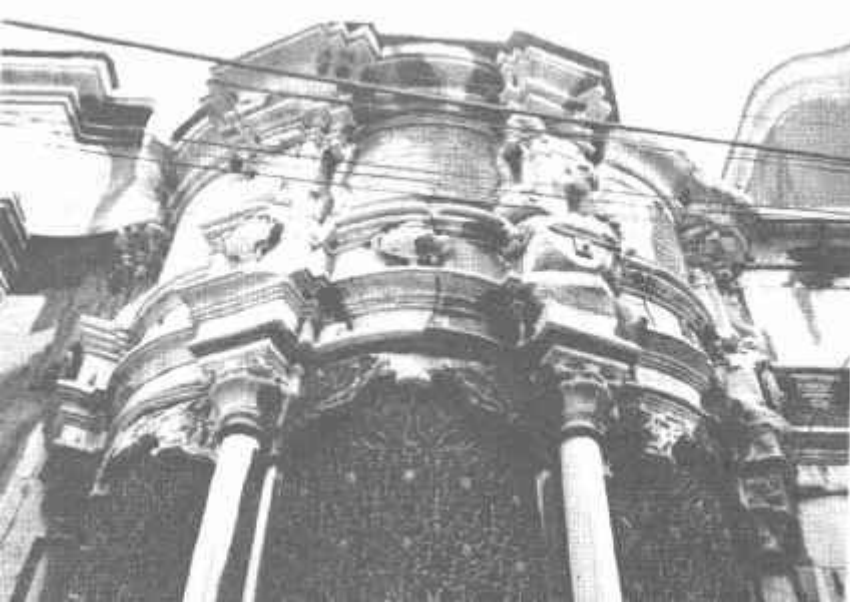
Bütün bunları açıkladıktan sonra, sebilleri nasıl koruyabiliriz? Koruma için başta gelen insanımızın bilinçlendirilmesidir. Sebillerin hemen hepsinde görülen önlerinde sergileme ve satış yapılması, şebekelerinin koparılması, üzerlerine afiş yapıştırılması, tabela asılması, (Resim.. 7-8. Beşir Ağa Sebili ve Eyüp Mihrişah Sultan Sebili), elektrik kablolarının takılması, (Resim. 9. Sultanahmet Arasta Sebili), Mermerlerinin boyanması hep insanların verdiği zararlar.

Bütün bunların engellenmesi için basın ve televizyona çok iş düşüyor. İnsanımıza kültür varlıklarımızı tanıtan programlar hazırlanarak, korunmaları, bakımı ve onarımları anlatılmalıdır. Bizlerde gelişen teknolojiye ayak uydurmalı, yeni restorasyon metodlarını denemelerinin sonuçlarını gördükten sonra uygulamalıyız. Ayrıca Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Belediyelere de görev düşmekte. Sebiller kiraya verilirken bazı yükümlülükler getirilmeli. Örneğin, kullanımları denetlenmeli, bakımı uzmanlar denetiminde kiracılara verilmeli, eğer bakımı yapılmazsa cezalandırma gibi caydırıcı önlemler uygulanmalı, önlerinde sergileme ve satış yapılması engellenmelidir. Sebillerin üzerine asılan tabelalara çözüm olarak ise şeffaf pleksiglas üzerine yazılan isimler önerilebilir.

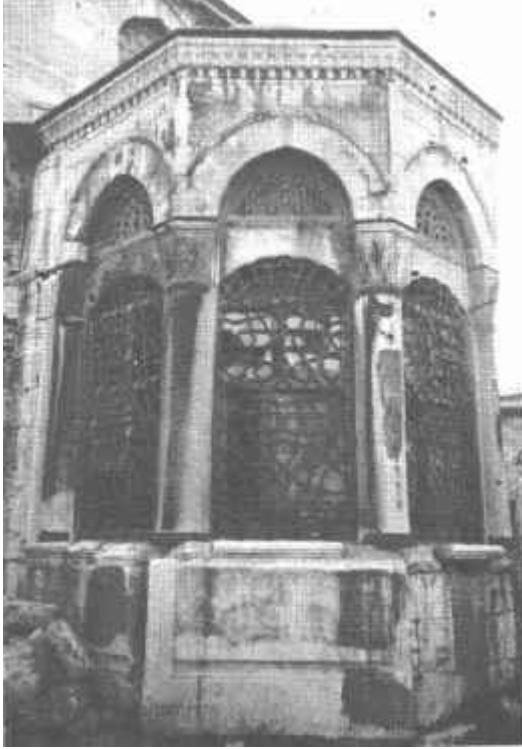
Kaynak: Urfaloğlu Nur, İstanbul Sebilleri Özellikle Üsküdar Sebillerinin Sorunları ve Korunmaları, Yıldız Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1989.

Resim. 1. III. Ahmet Sebilli Çeşmesi

Resim. 2. Nuruosmaniye Sebilli.

Resim. 3. Halil Paşa Sebilî.

Resim. 4. Hamidiye Sebilî.

Resim. 5. Çevri Kalfa Sebili.

Resim. 6. Bayrampaşa Sebili.

Resim. 7. Beşir Ağa Sebilii.

Resim. 8. Eyüp Mihrîşah Sultan
Sebilii

Resim. 9. Sultanahmet Arasta Sebili.
Sebil penceresi üzerindeki telefon kabloları ve pencere önüne konula
telefon kulübesi görülüyor.